

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ОДЕСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Сучасні психологічні технології соціальної роботи

Електронні методичні рекомендації до курсу
для здобувачів спеціальності 053 «Психологія»
другого (магістерського) рівня вищої освіти

ОДЕСА
ОНУ
2023

УДК 159.98
С91

Укладач:

О.І. Кононенко, доктор психологічних наук, професор, завідувача кафедрою соціальної психології ФПСР ОНУ імені І.І. Мечникова.

Рецензенти:

Л.М. Дунаєва – доктор політичних наук, професор, декан факультету психології та соціальної роботи Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Н.В. Родіна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри диференціальної і спеціальної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

*Рекомендовано вченою радою факультету
психології та соціальної роботи ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол №1 від 20.09.2023 р.*

Сучасні психологічні технології соціальної роботи
[Електронний ресурс]: електрон. метод. рекомендації до курсу
«Сучасні психологічні технології соціальної роботи» для здобувачів
другого (магістр.) рівня вищої освіти спец. 053 «Психологія» / уклад.
С91 О.І.Кононенко. - Одеса, 2023. – 47 с. – 550 Кбайт.

Методичні рекомендації містять зміст та основні питання щодо засвоєння дисципліни «Сучасні психологічні технології соціальної роботи» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія»

Методичні рекомендації призначено для студентів денної та заочної форми навчання факультету психології та соціальної роботи ОНУ імені І.І. Мечникова і можуть бути використані студентами й викладачами факультету для вдосконалення та поширення професійних компетентностей. Ціль методичних рекомендацій – надати методичну допомогу студентам в організації учбово-дослідницької та практичної професійної діяльності.

УДК 159.98

© Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, 2023

ЗМІСТ

Вступ	4
Зміст навчальної дисципліни	7
Зміст семінарських занять	27
Методичні рекомендації здобувачам з вивчення курсу «Сучасні психологічні технології соціальної роботи»	34
Методичні рекомендації здобувачам під час роботи на лекційних заняттях	34
Методичні рекомендації здобувачам під час роботи на семінарських заняттях	36
Методичні рекомендації здобувачам під час самостійної роботи	38
Методичні вказівки здобувачам до написання рефератів	40
Методичні вказівки здобувачам до написання есе	21
Методичні рекомендації щодо проведення підсумкового контролю з дисципліни «Сучасні психологічні технології соціальної роботи»	44
Питання для підсумкового контролю	45
Рекомендована література до курсу	46

ВСТУП

Методичні рекомендації з курсу «Сучасні психологічні технології соціальної роботи» розроблені на кафедрі соціальної психології ОНУ імені І.І. Мечникова на основі освітньо-професійної програми підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти (магістерський рівень) відповідно до навчального плану для спеціальності 053 Психологія. Згідно з навчальним планом «Сучасні психологічні технології соціальної роботи» є обов'язковою дисципліною і її вивчення здійснюється на першому курсі навчання здобувачів другого рівня вищої освіти (магістерський рівень).

Курс «Сучасні психологічні технології соціальної роботи» спрямований на формування базових знань про етичні та методологічні засади соціальної роботи, розгляд сутності психосоціальної роботи, її специфіки як наукового спрямування, розвиток науково обґрунтованого розуміння принципів соціальної роботи.

Актуальність дисципліни полягає у виникненні суспільної потреби в ефективній психосоціальній допомозі у різних груп населення в умовах соціально-економічних змін, що відбуваються в нашій країні. У зв'язку з цим виникає необхідність підготовки кваліфікованих фахівців із соціальної роботи, які володіють технологіями психосоціальної допомоги.

Психосоціальна допомога спрямована на психологічну підтримку населення в різних важких і кризових ситуаціях, що викликають психологічний дискомфорт і емоційну нестабільність, на сприяння ефективної адаптації до соціального середовища, до соціальних умов, що змінюються як окремих осіб, так і груп населення. Дані курси покликані сприяти розширенню професійного світогляду спеціаліста, формуванню стійких теоретичних знань та практичних умінь із психосоціальної роботи, підвищенню психологічної культури соціального працівника.

Мета курсу: опанування студентами комплексу знань та умінь щодо сучасних принципів і стратегій психологічної допомоги та соціальних

технологій в роботі з різними категоріями клієнтів відповідно до напрямку професійної діяльності психолога та фахівця із соціальної роботи.

Завдання курсу:

- розуміння особливостей психологічної допомоги в соціальній роботі;
- засвоєння основних концепцій психологічної допомоги;
- сприяння формуванню цінностей соціальної роботи в процесі надання психологічної допомоги користувачам сфери соціальних послуг;
- вивчення основних психологічних технологій психологічної допомоги різним категоріям населення.
- формування навичок проводити психотерапевтичне інтерв'ю з метою вивчення головних психологічних проблем клієнта;
- формування навичок використання сучасних психологічних технологій та технік психологічної допомоги відповідно до категорії тих, які потребують на психологічну допомогу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен **знати:**

- особливості взаємозв'язку соціальної роботи та психології;
- предмет, структура та функції психології соціальної роботи;
- основні поняття психології соціальної роботи: людина, індивід, особистість, індивідуальність, соціалізація, соціально-психологічна адаптація, соціально-психологічна реабілітація;
- філософсько-соціологічні засади психології соціальної роботи;
- теоретико-психологічні засади психологічної практики соціальної роботи;
- психотехнології діагностики у соціальній роботі;
- психотехнології корекції у соціальній роботі;
- психотехнології реабілітації у соціальній роботі.

вміти:

- бачити можливості людини, оцінювати потенціал особистості та її здатність до зростання та розвитку за наявності відповідних умов, ресурсів та допомоги;
- надавати кваліфіковану соціально-психологічну допомогу окремим категоріям населенням, які зазнають соціальних труднощів;
- розширювати у клієнтів діапазон соціально та особистісно прийнятних засобів для самостійного вирішення виникаючих проблем та подолання наявних труднощів;
- стимулювати самоповагу клієнтів та їх впевненість у собі;
- проводити соціально-психологічну роботу з підлітками, літніми та інвалідами.

володіти:

- соціальною перцепцією особистості клієнта у його взаєминах зі світом, що його оточує;
- навичками сприяння оптимальній адаптації як окремих осіб, так і сімей та інших груп населення до соціального середовища;
- прийомами вирішення психологічних, міжособистісних та соціальних проблем "особи в ситуації";
- методикою надання кваліфікованої допомоги клієнтам у конфліктних та психотравмуючих ситуаціях;
- способами сприяння актуалізації творчих, інтелектуальних, особистісних, духовних та фізичних ресурсів клієнтів для виходу з кризового стану;
- прийомами надання соціально-психологічної допомоги підліткам, літнім та інвалідам.

Навчальна дисципліна «Сучасні психологічні технології соціальної роботи» вивчає технології соціальної роботи психологічної допомоги, психологічної інтервенції(втручання) і психологічного консультування в соціальній роботі.

Зміст навчальної дисципліни
«СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ
РОБОТИ»

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ
ТЕХНОЛОГІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ.

Лекційний матеріал

Тема 1. Сутність і значення психології в соціальній роботі. Сутність і значення психології в соціальній практиці. Професійна підготовка фахівця із соціальної роботи. Соціально-технологічні методи соціальної роботи.

В умовах, що виникли, підготовка фахівців соціальної роботи наповнюється новим змістом і орієнтація майбутнього фахівця на розвиток творчих здібностей і саморозвиток особистості набуває професійно ціннісний зміст, а професійна спрямованість навчання, особливо в соціальній освіті, передбачає міждисциплінарну інтеграцію.

Основні завдання педагогічної психології, медичної психології, професійної педагогіки, акмеології та інших вимагають розробки засад процесу професійної підготовки фахівців соціальної роботи до напрямків діяльності, пов'язаних з допомогою внутрішньо переміщеним особам або вимушеним переселенцям. Тому мета дослідження полягає у виявленні та обґрунтуванні психологопедагогічних аспектів професійної підготовки соціальних працівників з соціального захисту вимушеним переселенцям. Незважаючи на молодість соціальної роботи, вченими розроблені стандарти соціальної роботи, навчальні плани підготовки кваліфікованих фахівців з соціальної роботи, розробляються загальні та спеціалізовані навчальні курси з психології, соціології, права, управління та інших для соціальної працівників.

Важливою характеристикою якості професійного навчання в постіндустріальному суспільстві є формування метапрофесійних якостей людини - властивостей, здібностей, рис особистості, що обумовлюють

продуктивність виконання пізнавальної, соціальної та професійної діяльності. За думкою Е.Ф. Зеєра до них відносяться інституціоналізм, професійна мобільність, інноваційність, референтність, практичний інтелект, самоефективність та інші. Так, фахове спрямування та кваліфікаційні вимоги до фахівців підготовки з діагностики та психотерапії посттравматичних стресових розладів містить такі компетенції: – соціально-культурні компетенції: філософсько-психологічне розуміння походження розладів особистості, опозиційновикличного розладу, асоціальної поведінки індивіда. – загальнонаукові (фундаментальні) компетенції: методи дослідження ПТСР та супутніх розладів; методи дослідження діяльності мозку в осіб з ПТСР; функціонування ЦНС при дистресі та ПТСР; методи психотерапії, в межах яких емпірично встановлено ефективність при ПТСР. – професійні (предметні, психолого-педагогічні) компетенції: фахівці мають виокремлювати психологічні концепції, які слугують методологічною базою існуючих напрямків надання психологічної допомоги при ПТСР; аналізувати соціальні аспекти психотерапевтичних технік, які застосовують при ПТСР; виокремлювати закономірності та механізми засвоєння соціального та індивідуального досвіду, на які опираються існуючі напрямки психотравматерапії; здійснювати порівняльний психологічний аналіз психотерапевтичних концепцій, які застосовуються при ПТСР; володіти навиками постановки діагнозу ПТСР; здійснювати планування можливих інтервенцій при ПТСР.

Соціальна робота як професія згідно класифікації Є.О. Клімова відноситься до групи соціономічних професій, головною особливістю яких є те, що людина або спільнота людей виступають в якості об'єкта і суб'єкта діяльності. Основним елементом професії є структурована "допомагаюча поведінка", тому діяльність професіонала багато в чому обумовлена морально-етичними принципами по відношенню до свого об'єкту, тобто професія має деонтологічний статус.

Головною характеристикою професійної підготовки соціальних працівників є пріоритет професійно-особистісного розвитку для формування високого рівня професіоналізму фахівця. Особлива увага при професійній підготовці надається формуванню професійно-важливих якостей особистості фахівця, тому в процесі навчання потрібно гармонійне поєднання традиційних навчальних форм з глибоким виховним впливом на студента.

Характерною особливістю підготовки фахівців соціономічних професій у ВНЗ є практикоорієнтованість процесу навчання - максимально можлива прив'язка теоретичних знань до реальних практичних випадків, велику питому вагу виробничої практики студентів. Але за своєю ціннісною та функціональною природою соціальна робота з вимушено переміщеними особами є найбільш складним і різноплановим видом діяльності, який вимагає від фахівця виконання різноманітних функцій на різних рівнях реалізації соціальної політики держави від психологічної підтримки до функцій управління, організації, діагностування соціальних систем. Одною з істотних відмінностей соціальної роботи від інших професій соціономічного типу є вимога до діяльності професіонала на макрорівні розвитку суспільства - рівні прямих взаємовідносин з державними органами на якому можливе визначення політики держави із соціальної роботи.

Тому, крім отримання загальних знань щодо правил виживання під час бойових дій та усвідомлення їх важливості у реабілітації посттравматичної стресової реакції (ПТСР), огляду форм психологічного консультування, фахівець повинен мати готовність до практичної соціальної роботи (з конкретною людиною чи групою людей, які потребують соціальної допомоги) та організаційної роботи (організація роботи соціальної служби, розробка конкретних програм діяльності та ін.). Щоб досягти цього, поряд з традиційними методами необхідно застосовувати інноваційні, засновані на взаємодії педагога та учня психолого-педагогічні технології активного навчання - інтерактивні методи навчання та акмеологічні навчальні технології

цілеспрямованого формування професійно значущих якостей особистості соціального працівника.

Згідно з А.О.Деркачем, акмеологічні технології розуміють інтенсифікацію процесу навчання, що базується на створенні в навчальному процесі психофізіологічних умов для комплексної активізації резервних можливостей особистості учня які приховані в звичайному житті і недоступні для використання через існуючі психологічні бар'єри. Психолого-акмеологічні технології згідно з акмеологічним принципом цілісності спираються на досвід досліджень в області психології, психофізіології, кібернетики, педагогіки та інших наук про людину.

В якості основних розвиваючих акмеологічних методів і процедур А.О. Деркач називає: 1) методи самовдосконалення та саморозвитку (методи духовного самовдосконалення, робота з цінностями; методи особистісного та професійного вдосконалення, рефлексивні методи як методи розвитку професійного мислення і особистісно-професійного вдосконалення, аутотренінги); 2) ігротехніки і різного роду групові тренінги як акмеолого-психологічні технології і особистісного, і психологічного, і професійного вдосконалення; 3) методи НЛП і метод "розширення свідомості "; 4) адаптовану до акмеологічних завдань психотерапію та інші.

Для фахівців соціальної роботи необхідне тематичне ознайомлення з основними методами психотерапії та оволодіння рядом психокорекційних технік що передбачає оволодіння такими алгоритмами комунікації у системі спеціаліст – клієнт, що забезпечать високу ефективність психокорекційної роботи такими як "техніка челнока " як основа для встановлення психологічного рапорту, робота з горем та травмою за стратегією Елізабет Кюблер-Росс, техніка для перетворення переживання війни, розмовна терапія, експрес-курси терапії диссоційованих станів тощо. Виходячи з вищезазначеного, можливо дійти до висновку про те, що важливою складовою соціально-захисної політики держави є соціальна робота як професійна діяльність спрямована на надання допомоги особам що потрапили в складні

життєві обставини. Соціально-психологічна допомога вимушеним переселенцям з це складна, суперечлива, інтегративна інтелектуальна діяльність яка ставить високі вимоги до професійної компетентності, особливо соціальної та особистісної компетентності фахівця. Специфічна робота із внутрішньо переміщеними особами та їх сім'ями хоч і є новою для багатьох спеціалістів соціальних служб, проте однозначно вимагає від них відповідального ставлення, високого професіоналізму щодо профілактики наслідків стресів, гострих емоційних станів, переживання горя і втрат, попередження різних проявів міжособистісних конфліктів, насильства в соціальному середовищі, а також чуйності і поваги до кожної особистості.

Тема 2. Соціально-педагогічні технології в соціальній роботі.

Соціально-педагогічна компетентність спеціаліста з соціальної роботи. Соціально-педагогічна технологія. Характеристика і специфіка застосування психологічних методів у в діяльності фахівця із соціальної роботи.

Пильна увага до психології зумовлена складним характером завдань, що стоять перед людиною в епоху "технологічних революцій", яка супроводжується кризою традиційних інститутів соціалізації особистості, змінами суспільної структури і, в кінцевому рахунку, зростанням ролі особистісного фактора в життєдіяльності суспільства.

Психологія як наука виникла і спирається на знання, які давно і активно застосовуються в релігії, мистецтві, соціальних технологіях управління масами. Так, все життя релігійної людини пронизане різноманітними психотехнічними прийомами і засобами: сповідь священника, яка приносить "полегшення для душі" після якогось проступку чи навіть злочину; вечірня молитва, що дозволяє скинути із себе весь тягар прожитого дня, досягнути спокійного урівноваженого стану і нормально заснути; і т.ін. Практично на всіх етапах розвитку людської цивілізації ті чи інші особи, які володіють атрибутами влади і певними знаннями (монарх, президент, інквізитор, жрець,

священнослужитель, шаман, цілитель і т. ін.) застосовували для досягнення своєї мети певні психологічні методи впливу.

Основне завдання, яке ставить перед собою психологія, - це допомогти людині зробити її життя більш осмисленим, значущим, розвивати життєві сили, виявляти допомогу і підтримку тим, хто її потребує.

Соціально-психологічні методи, методики, прийоми і засоби, процедури мають відносну самостійність, але вони, в першу чергу, залежать від тієї наукової школи, у рамках якої вони були створені, відповідно до чого охарактеризуємо можливі психологічні підходи до технологій соціальної роботи.

Психодинамічний підхід може мати величезне значення для розуміння соціальними працівниками того, що відбувається в житті їх клієнтів, розуміння власних ставлень у процесі узгодженої соціальної роботи. Психоаналітичні ідеї можуть використовуватись соціальними працівниками, коли вони мають справу з такими поширеними феноменами дії безсвідомого, як материнська депривація у дитини, психологічні залежності, саморуйнівна поведінка, гострі поведінкові захисні реакції, агресія (наприклад, у ставленні до близьких), проблеми влади у сім'ї, поведінка нарцисичних особистостей та ін.

Біхевіористський (психологія поведінки) напрямок у соціальній роботі - це соціальне навчання, тренінг соціальної компетентності, самонавчання та ін. Сутність цього напрямку полягає в тому, щоб використати вплив оточення на поведінку людини. Для біхевіоризму важливі думки і вчинки людини, їх мотиви. Вихідна методологічна позиція - це акцент на конкретних діях і вчинках людини.

При цьому підході соціальному працівнику як психологу необхідно вступити в таку взаємодію з клієнтом, яка б розкрила йому цінність і смисл життя, його місце в соціальній дійсності, нові ціннісні орієнтири.

У технологічному аспекті соціальна робота будується на таких методологічних принципах: відкритість і ясність плану роботи з клієнтом для його активізації, аналіз і володіння інформацією про вчинки і поведінку

клієнта; аналіз детермінованості вчинку і його результатів попередньою дією (функціональний аналіз); спільне вироблення соціально значущих цілей, що передбачають конкретний план дій на майбутнє. Можливими є й інші методи, технічні прийоми, наприклад: тренування наполегливості, тренування релаксації, моделювання поведінки й заохочення за бажану поведінку, стратегія попередження рецидивів і багато іншого.

У соціальній практиці основну увагу слід спрямувати на досягнення змін у поведінці клієнтів - надавати їм допомогу в умінні правильно організувати свою поведінку. Ідеї біхевіоризму корисні в соціальній роботі при вирішенні дитячих проблем, питань сто-сунків дітей і батьків, застосування методів заохочення і покарання. Докази ефективності біхевіористичних (поведінкових) і когнітивно-біхевіористичних процедур чисельні, але є декілька галузей, де вони є особливо важливі. Сюди відносяться поведінкові проблеми дітей і підлітків, зокрема такі, як погана поведінка в школі і вдома, куріння, зловживання алкоголем, фобії; у дорослих, крім уже перерахованих, додаються ще й наступні проблеми: тривога, проблеми подружніх взаємин, депресії та ін.

Когнітивно-біхевіористичні методи, прийняті в практиці соціальної роботи, ґрунтуються на різних моделях навчання.

На теорії оперантного навчання засновані такі методи. Позитивне підкріплення означає створення системи позитивних підкріплень, які повинні якомога швидше слідувати за дією. Спочатку позитивне підкріплення має бути кожного разу після появи бажаної поведінки, а пізніше його частота повинна знижуватися таким чином, щоб поведінка підкріплювалась все рідше і рідше.

Формування (послідовні наближення) означає підкріплення поведінки, що трохи подібна до бажаної, з наступним посиленням критеріїв для підкріплення крок за кроком, поки індивід не оволодіє дією повністю.

Системи знаків, котрі показали себе досить успішними у роботі з дітьми і підлітками, включаючи прийоми накопичення символів заохочення (жетонів, значків), створення "екранів змагання". Системи знаків включають також

негативне покарання - втрата знаків через небажану поведінку. Метод найбільш підходить у випадках проблемної поведінки дітей 7-12 років.

Контакти між клієнтами можуть бути компонентами поведінкової, подружньої чи сімейної терапії. Люди укладають письмову угоду про зміну своєї поведінки. Угода передбачає підкріплення яскраво вираженої бажаної поведінки.

Покарання в більшості випадків не рекомендується. Але бувають випадки, коли покарання необхідне: наприклад, коли слід швидко зупинити небажану поведінку, тому що вона небезпечна, або коли інші прийоми забрали б для цього надто багато часу.

Оперантне гасіння. Якщо соціальний працівник здатний визначити, що саме в даний час підкріплює певну проблемну поведінку і зможе негайно і повністю перервати це підкріплення, то після цього негативна поведінка буде послаблюватися і з часом, при збереженні цих нових для клієнта умов, припиниться повністю.

Тайм-аут є варіантом гасіння, яке є особливо ефективним у випадках проблем з поведінкою дітей. Тайм-аут включає віддалення дитини від джерел позитивного підкріплення.

На теорії соціального навчання заснований метод моделювання. Моделювання означає показ того, як щось робити. Моделювання - основний принцип тренінгу соціальних навичок.

На основі названих вище методів розроблені програми поведінкових тренінгів.

Тренінг соціальних навичок. Головними елементами тренінгу є моделювання і формування. Людині пояснюють і демонструють відповідну поведінку, потім вона пробує і отримує зворотний зв'язок та підкріплення, після чого продовжує практикуватися в цьому новому бажаному способі поведінки.

Комунікативний тренінг є варіантом тренінгу соціальних навичок, спрямованим на роботу з проблемами у спілкуванні.

Тренінг вирішення проблем навчає серії кроків у напрямі до вирішення проблеми чи прийняття рішення - корисний для багатьох клієнтів і, як правило, є основним у сімейній роботі.

Тренінг самоконтролю. Може використовуватися у переборенні вибухів гніву, страху та ін.

Важливо пам'ятати, що досить рідко використовується лише одна процедура: інколи соціальним працівникам необхідно розробити цілий набір методів і ретельно його перевіряти.

Когнітивна психологія як напрям виникла у зв'язку з розвитком кібернетики, інформатики, програмування ЕОМ і певною мірою була реакцією на недоліки психологічних концепцій, що ігнорують свідомість і принижують роль мислення (біхевіоризм, гештальттеорії та ін.) в детермінації поведінки людини. Головним в цьому напрямі є те, як людина сприймає, переробляє і зберігає різноманітну інформацію про себе, про світ і яким чином вона використовує її при прийнятті рішень, як діє в рамках певної соціальної дійсності. Когнітивну психологію цікавить, як влаштована свідомість людини, її система знань," що є ніби аналогом обчислювальної машини.

Прихильники когнітивного напрямку вважають важливим те, як людина думає про світ, робить вибір із багатьох можливостей, приймає рішення і як діє в рамках певної соціальної реальності. Головний принцип когнітивної терапії полягає в тому, що більшість людських емоцій і форм поведінки, раціональних та ірраціональних, зумовлена тим, про що люди думають, що уявляють і у що вірять. Тому завдання соціальної роботи полягає в тому, щоб змінити їхні когнітивні правила і тим самим справитися з емоційними і поведінковими проблемами.

Гуманістичний напрям - гештальттерапія (Р. Перлс), групова терапія (К. Роджерс), логотерапія (В. Франкл), психодрама (Дж. Морено) та ін. Основа теорій гуманістичного напрямку полягає в тому, що життя і доля, дії людини залежать від її внутрішнього стану, а не від її оточення. У цьому полягає їхня відмінність від психодинамічної теорії, що робить акцент на минулому, яке

впливає на теперішнє, і від біхевіористської теорії, що акцентує увагу на впливові оточення на особистість. Основоположним постулатом, який прийшов у соціальну роботу із гуманістичного і феноменологічного підходів, є твердження, що матеріальна чи об'єктивна дійсність є реальність, яка свідомо сприймається і інтерпретується людиною в даний момент. Важливою етичною цінністю є принцип того, що люди самі здатні визначати свою долю.

Сутність гуманістичної психології К. Роджерса - орієнтація на особистість, яка є контролюючою ланкою в процесі прийняття рішень. Вирішальну роль у житті і розвитку людини має її уявлення про саму себе - "Я-концепція, центральною ланкою якої є поняття "самоцінність". Як тільки з'являється значна невідповідність між Я і переживанням, захист людини перестає працювати адекватно і раніше цілісна "Я-структура" руйнується. Коли це відбувається, людина стає досить уразливою до тривог і загроз і поводить себе незрозуміло не лише для інших, але і для самої себе. К. Роджерс вважав відхилення у поведінці результатом невідповідності між усвідомленим Я і переживанням. Ступінь невідповідності між усвідомленим Я і переживанням визначає важкість психологічної дезадаптації.

Основна ідея теорії особистості К. Роджерса полягає в тому, що кожна людина має внутрішню власну активність, прагне до зростання, прогресу, більш повної реалізації своїх внутрішніх потенцій. Він вважав, що можливості особистісного зростання невичерпні і кожна людина може спробувати досягти в цьому успіху. На глибоке переконання К. Роджерса, людина - натура конструктивна, і якщо у неї є вибір, вона завжди обирає позитивний шлях розвитку. Надання людині можливості вільного вибору за відсутності дії зовнішньої сили сприяє тому, що люди надають перевагу тому, щоб бути здоровими, а не хворими, бути незалежними, а не утриманцями, і прагнуть до подальшого оптимального розвитку себе як цілісного організму. А переконання в тому, що самовизначення є істотною частиною природи людини, приводить, в свою чергу, до думки, що люди, в кінцевому рахунку, відповідальні за те, ким вони є.

Основним завданням логотерапії (В. Франкл) є допомога людині знайти мету і смисл життя, що допоможе їй перебороти сумніви і відчай, зрозуміти, як людина конструює свій світ. Складовими логотерапії є свобода волі, осмисленість життя.

Основний момент особистісно-центрованої терапії, що ґрунтується на гуманістичній теорії, полягає в тому, що якщо психотерапевт є успішним у прояві справжності, безумовного позитивного ставлення і співчуття, то клієнт відповість конструктивними змінами в організації своєї індивідуальності. Терапевт прикладає максимум зусиль, щоб проникнути в почуття клієнта, а не про-сто спостерігати за ними, розглянути кожний нюанс природи їх зміни. Це сприяє встановленню більш тісних взаємин, заснованих на повазі і розумінні іншої людини.

До сучасних психологічних теорій гуманістичного напрямку слід віднести й гештальттрадиції, що ґрунтуються на своєрідному розумінні особистості і її досвіду. Основоположником цього напрямку вважається Ф. Перлс, який надавав важливого значення почуттям клієнта і усвідомленню його досвіду. Цілісна особистість (гештальт) складається з багатьох частин, що робить її неповторною. Гештальтпсихологи справедливо вважають, що життєва ситуація - це і є гештальт, тому фрагментарна робота з окремими частинами особистості не має смислу. Гуманістичне начало в гештальттеорії виявляється в констатації положення про те, що зміни в особистості відбуваються лише в тому випадку, коли вона стає сама собою, а не тоді, коли вона намагається бути кимось. Рішення "бути кращою", прохання, вимоги інших людей, як правило, не мо-жуть викликати активних внутрішніх змін.

Таким чином, гуманістичні теорії, які можуть застосовуватися в соціальній роботі, досить різноманітні. Загальним для всіх цих теорій є відсутність наперед жорстко заданої схеми розуміння клієнта, групи, суспільства, оточуючого середовища, причин, що породжують проблеми, і їх джерел. Гуманістичний напрямок постулює недирективний шлях взаємодії з клієнтом у соціальній практиці.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Лекційний матеріал

Тема 3. Технології соціально-психологічної профілактики. Технології соціально-психологічної адаптації, реабілітації, корекції та терапії. Технології соціально-психологічного обслуговування населення. Технології соціально-психологічної роботи в системі охорони здоров'я.

Спеціалісту в галузі соціальної роботи важливо вміти вибрати і використати в практичній діяльності методи, що відповідають індивідуальності конкретної людини і враховують її соціальні потреби й інтереси.

Як свідчить світовий досвід, стосовно використання психо-логічних методів у вияві допомоги людині існують дві точки зору. 1 - психологічною практикою можуть займатися лише спеціалісти, які мають спеціальну медичну освіту. Наприклад, Американська психоаналітична асоціація допускає в число своїх членів тільки дипломованих лікарів. 2 - вимоги до практикуючих психологів не повинні бути такими жорсткими. Тому у більшості західних країн роль соціальних працівників у наданні психологічної допомоги постійно зростає.

У роботі практичного психолога склались чотири основні напрями: психодіагностика, психокорекція, психологічне кон-сультування і психопрофілактика. Соціальна допомога населенню надається за тими самими напрямками практичної психології:

повідомлення клієнту об'єктивної інформації про його розлади на основі психодіагностики. Клієнт виробляє власне ставлення до отриманої інформації і приймає рішення про її використання;

психологічна корекція, з допомогою якої для клієнта розробляється індивідуальна програма певного виду діяльності;

психологічне консультування, мета якого - допомогти індивіду знайти якомога більше варіантів поведінки, думок, почуттів, вчинків для активної взаємодії з людьми і соціальними групами всередині соціуму;

психопрофілактична робота, спрямована на те, щоб завчасно попереджувати можливі порушення у розвитку індивіда, створюючи умови для повноцінного психічного розвитку на кожному віковому етапі.

Важливим напрямом діяльності практичного психолога є психотерапія - організований вплив на психіку клієнта з метою її відновлення чи трансформації. Як правило, вона здійснюється соціальними працівниками за сприяння медиків. Соціальний працівник повинен надати первинну соціальну допомогу, спираючись на принципи і норми правильного психологічного спілкування з клієнтом. За всієї своєї ефективності психологічна допомога не вирішує власне соціальних проблем, а лише забезпечує психологічно сприятливий фон, пом'якшує суб'єктивне навантаження існуючого становища.

Аналіз технології роботи психологів дозволяє виділити такі типи взаємодії їх з клієнтами:

Вирішення соціальних завдань - орієнтація на певні норми і критерії поведінки. Спроба клієнта усвідомити і прийняти нові соціальні цінності приводить до дискомфорту і навіть до психосоматичних захворювань. У цьому випадкові вимагається змінити і ввести нові критерії, оцінки, які допоможуть клієнту побачити свою мету в іншому світі, розширити перспективи, дозволять відійти від шаблонної поведінки і переживань.

Вирішення моральних завдань - необхідність орієнтації на критерії добра чи зла, які вимагають морального вибору того чи іншого вчинку. Тут важливо показати обмеженість критеріїв добра і зла, якими користується індивід.

Вирішення власне психологічних завдань - допомога клієнту в усвідомленні і зміні системи переживань, у розумінні проблем, оцінок, які сприяють розвиткові інших переживань і цілей діяльності.

У нашому суспільстві поширена помилкова думка про те, що людина, яку можна назвати "сильною особистістю", здатна до самостійного переборення

будь-якої кризової ситуації. Але це не зовсім так. Якраз "сильним особистостям", міцним, енергійним індивідам властиві психічні чи психологічні кризи з найбільш негативними наслідками.

Сьогодні особливо уразливими є ті індивіди, чия робота пов'язана з людьми - працівники соціальної сфери, лікарі, вчителі, соціальні працівники та ін. Вони всіма силами намагають-ся допомогти людям покращити їхнє життя, але в процесі цьо-го досить часто доводять себе до виснаження.

До виснаження сил призводять, зокрема, такі фактори: численні життєві обставини і причини для переживань; нестача співчуття, підтримки; відчуття безпорадності перед тріумфуючою несправедливістю.

Успіхи соціальної роботи пов'язані не лише з удосконаленням організаційних чи психосоціальних відносин. Вони багато в чому залежать від вміння управляти внутрішніми регуляторами і захисними механізмами формування психіки. Як свідчить М.Телешовська, "на жаль, науку володіти собою ми не освоюємо як спеціальну дисципліну, а це не є непотрібною справою, особливо якщо врахувати все більш прискорений темп життя. І, можливо, було б не зайвим, роз-починаючи зі шкільних років, знайомити людину із прави-лами і прийомами управління власною психікою. Ймовірно, надійшов час більш чітко ставити і вирішувати питання про своєчасність формування у кожної людини тих якостей, які дають можливість володіти собою".

Розрізняють три основні види формування психіки: стихійне; цілеспрямоване; саморегулювання.

Стихійне регулювання психіки фактично відбувається на всіх етапах життя людини. Соціальне оточення (сім'я, сусіди, друзі і колеги по роботі, прочитані книги, засоби масової інформації і т.ін.) мимовільно діє на психіку індивіда, здійснюючи об'єктивно його соціалізацію. У даному випадку певну роль відіграє механізм пристосування.

Цілеспрямоване формування психіки відбувається з допомогою повсякденної і цілеспрямованої просвітницької роботи.

Самоформування психіки - це не спонтанний процес, у ньому є певні технологічні детермінанти у вигляді конкретних методів і способів самопрограмування.

Володіння цими методами і технологією їх застосування безпосередньо в процесі «конкретної практичної діяльності істотно підвищує продуктивність соціальної роботи. Вміння управляти своїми психофізичними реакціями, що виробляються в результаті тривалого психорегулюючого тренування, дозволяє індивіду в екстремальних ситуаціях активізувати і мобілізувати потенційні можливості свого організму, фізіологічні ресурси, закладені самою природою, розкрити і визволити "запасні", не задіяні резерви адаптації для більш адекватного реагування на вплив зовнішнього соціального середовища.

Такими є принципи, методи і прийоми технології впливу на духовний світ, на психологію людини з метою надання їй соціальної допомоги.

Тема 4. Соціально-психологічні методи і технології соціального захисту (підтримки) населення в сучасних умовах. Соціально-психологічні технології соціальної роботи з сім'єю. Технології соціально-психологічної роботи з жінками. Технології соціально-психологічної роботи з дезадаптованими дітьми і підлітками. Технологія соціально-психологічної роботи з людьми похилого віку. Технології соціально-психологічної роботи з інвалідами. Технології соціально-психологічної роботи у сфері зайнятості.

Найбільш складною проблемою в системі соціально-психологічної роботи з «важкими» підлітками, у тому числі з делінквентною та адиктивною поведінкою є проблема їх виховання, подолання дезадаптаційних процесів, їх соціально-психологічна реабілітація. Приміщення молодих правопорушників та осіб з адиктивною поведінкою (схильних до уникнення реальності на основі спеціальної зміни свого психічного стану шляхом зловживання алкоголем, наркотиками, азартними іграми (наприклад, комп'ютерними) тощо) у спеціальні заклади (колонії, спецшколи, реабілітаційні центри і т.д.), як свідчить практика, досить часто перетворюється на спосіб підготовки майбутніх дорослих

злочинців, членів організованих кримінальних угруповань. Цьому сприяють, по-перше, такий об'єктивний чинник, як сам процес зосередження в одному замкнутому ізольованому просторі значної кількості осіб з девіантною поведінкою, внаслідок чого необхідно початківці діяти соціально-психологічні механізми поведінки людей групи – навіювання, зараження, наслідування, ієрархія відносин (поділ групи на лідера та залежних від нього) та інші – створюють реальні передумови подальшого розвитку девіантних нахилів. З іншого боку.

Важливе значення має неадекватні форми впливу, що мають у ряді випадків - виховання, що застосовуються персоналом ... закладів, зокрема, жорстоке поводження з вихованцями, нерозуміння та небажання вникати та розуміти їх внутрішній світ, особи та специфіку міжособистісних відносин тощо. Звідси випливає, що з метою підвищення ефективності соціально-психологічної роботи у місцях ізоляції підлітків, у колоніях та Центри необхідно реалізувати ряд соціально-психологічних принципів. Так, створити для вихованців систему фізичного та психологічного захисту від впливу лідерів з кримінальними нахилами. У цьому важливо враховувати принцип сумісності підлітків один з одним. Беручи до уваги характерну для підліткового віку потреба у зміні вражень, підвищена імпульсивність, розвиток когнітивних здібностей недоцільно спрямовувати підлітків на однотонну, одноманітну, рутинну некваліфіковану роботу. До речі, практика показує, що використання підлітків на таких роботах, найчастіше, викликає девіантні поведінкові реакції (відмова, депресії, фрустрації та ін.), тоді як участь їх в інтелектуально цікавих, що вимагають творчого підходу до видів діяльності сприяє розвитку позитивних рис особистості, подолання дезадаптаційних процесів, соціально-психологічної реабілітації

Фахівцям соціально-психологічної служби (психологам, вихователям та ін.) роботі з молодими правопорушниками необхідно до певної міри абстрагуватися від того, що об'єктом їхньої уваги є злодій, убивця тощо. На даний момент це цілком конкретна особистість зі своїми індивідуально-

особистісними особливостями, зрозуміти внутрішній світ, який можна тільки на основі прийняття даного підлітка, встановлення з ним довірчих відносин. Звісно ж, що тут як і у звичайному процесі психологічного консультування можливе та необхідне використання низки прийомів роботиз клієнтом, що використовуються у розглянутих вище підходах (зокрема, гуманістичному та когнітивно-біхевіористському).

Серед реабілітаційних програм у соціально-психологічній роботі з наркоманами та ін найважливіше значення мають програми індивідуального психологічного консультування, програми групового консультування, програми реабілітації наркозалежних у громаді.

Серед різних груп населення гостро потребують поряд з матеріально – економічною підтримкою соціально-психологічної допомоги, виділяються, літні та інваліди. Це найбільш соціально вразливі, слабо захищені верстви населення.

Найважливішою умовою ефективності застосування психотехнологій у практичній соціальної роботи з тими чи іншими групами населення, які потребують соціально – психологічної допомоги, є, досить глибоке розуміння та облік їх соціально - психологічних та особистісних особливостей. Тому, приступаючи до роботи з похилого віку соціальний працівник повинен враховувати, що в старечому віці з'являється багато «болячок», які викликані багато в чому об'єктивно самою собою психологічною перебудовою особи. У цьому періоді у людини знижується життєвий тонус, що виникає (або посилюється) песимістичний настрій у зв'язку з усвідомленням неминучого кінця. Істотне значення при цьому грають особливості темпераменту, характеру, екстра – інтровертованість психіки людини тощо. Так, в осіб, схильних до самоаналізу, самокопання і т.д. психічна перебудова відбувається складніше, гостріше, болючіше. «Догляд у себе» нерідко стає «відходом у хворобу». На тлі психофізіологічних, органічних та функціональних змін (порушення пам'яті, уваги, психомоторної діяльності, орієнтування тощо), загалом погіршенням адаптаційних процесів у людей похилого віку

відбуваються негативні зміни психологічного, духовного складу особистості. Акцентуються деякі риси характеру: наприклад, ощадливість трансформується в скупість, недовірливість у підозрілість. Виникає ригідність, нетерпимість, консерватизм, неприйняття нового за одночасної переоцінки минулого, схильності до повчальності і т.п.

Зазначені психологічні особливості поведінки літніх людей вимагають певних відповідних напрямів та форм соціально – психологічної роботи з ними. Важливим напрямом у цій роботі є благополучне проходження літніми соціально – психологічної адаптації в будинку - інтернаті, що включає три основні етапи: 1) перебування літніх людей, які надійшли до будинку – інтернат, у приймально – карантинному відділенні; 2) розселення їх для проживання у будинку – інтернаті; 3) 6-місячне перебування у цій установі, після чого літні мають вирішити питання, чи залишатися в ньому чи ні. Завдання соціального працівника на першому етапі – знизити стан невпевненості, тривожності у літніх людей, які опинилися в "казенному будинку". Для цього необхідно надати клієнтам достатньо повну інформацію про життя в будинку – інтернаті (через стенди, альбоми з фотографіями тощо, що відображають спосіб життя, форми дозвілля та ін.), з'ясувати під час індивідуальних бесід причини вступу до інтернату, ознайомити людей з умовами їхнього майбутнього життя, розпорядком, функціями тощо. Після 2-х тижневого перебування у приймально-карантинному відділенні літні переводять на постійне місце проживання. Складність проблеми сумісності людей у процесі проживання в одній кімнаті, що вимагає обліку індивідуальних психологічних особливостей сусідів. Так, слід уникати селити разом осіб, які є за своєю натурою лідерами. Більш здорового сусіда потрібно навчити спілкуватися з більш немічний і т.д.

Загалом соціальний працівник разом з іншими працівниками інтернату має створити сприятливий соціально – психологічний мікроклімат, забезпечити у міру можливості трудову зайнятість пацієнтів, змістовне дозвілля, сформувати мікросоціальні групи за інтересами, активно розвивати навички

спілкування тощо. Весь комплекс даних форм роботи з похилого віку, що виражає терапію середовищем веде до їх більш успішної соціально-психологічної адаптації та реабілітації.

Починаючи роботу з інвалідами, соціальний працівник повинен дізнатися про причину інвалідності. Згідно з дослідженнями у стаціонарі домінують інваліди з дитинства (64.8%). Основну групу становлять (83.3%) інваліди з наслідками ураження центральної нервової системи (залишкові явища дитячого церебрального паралічу, поліемієліту, енцефаліту, травм спинного мозку і т.п.) Частина з інвалідів потребує постійного догляду (81%), частина пересувається за допомогою милиць або крісел – колясок (50.4%), інші пересуваються самостійно. Згідно з тими ж дослідженнями, 10.9% інвалідів не можуть обслуговувати себе, 33,4% обслуговують себе частково. Під час роботи з інвалідами, особливо молодими, також, як і з людьми похилого віку, необхідно розуміти і враховувати їх психологічні особливості. Зокрема, на відміну від літніх із відносно обмеженими потребами, молоді інваліди прагнуть здобути освіту, професію та працевлаштуватися, задовольнити потреби у створенні сім'ї, у різноманітному дозвіллі, у спорті тощо. Разом з тим, у порівнянні зі здоровими для інвалідів характерний низький рівень групової згуртованості, недостатня сформованість соціально – значимих цілей, дефіцит інформації, обмеженість соціальних зв'язків та контактів (сліпі, глухі тощо) і звідси збідненість соціального досвіду.

Всі ці особливості диктують необхідність використання найрізноманітніших форм і методів роботи із цією групою населення. До них належать створення відповідних умов життя в інтернаті, проведення терапії середовищем, працею, побутом, залучення молодих індивідів у спортивні заходи, навчання можливим професіям та ін.

Розробляючи план заходів, під час анкетування, інтерв'ю, бесід, соціальний працівник виявляє інтереси молодих інвалідів, їх запити, побажання. Після проведення тих або інших заходів слід вивчити їх вплив на емоційну сферу, в цілому поведінка інвалідів, виявити спільність на користь,

захопленнях, прагненнях. З метою розвитку комунікативних здібностей, посилення згуртованості важливо виявити в групі лідерів з позитивною орієнтацією, якими можна проводити інших членів групи. Оскільки рівень та темпи соціально – психологічної адаптації молодих інвалідів часто залежить від «прив'язаності» до своєї хвороби (звідси пригніченість «догляд у хворобу» тощо), тому соціальний працівник повинен виступати як психотерапевт - використовувати методи відволікання від песимістичних сумних думок і почуттів та перемикання умонастрій у позитивне русло.

Розуміння (у необхідних межах) та облік психофізіологічних особливостей, змін особистісного плану особливо важливі в процесі роботи з психічними хворими та інвалідами, які перебувають у психоневрологічних інтернатах. Залежно від ступеня змін психіки, розумової відсталості, порушень емоційної сфери та ін. (олігофренія у різних формах, шизофренія тощо) соціально – психологічна реабілітація цієї категорії інвалідів потребує застосування специфічних форм та методів соціальної роботи.

ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.

Семінарське заняття 1. Тема: «Сутність і значення психології в соціальній практиці».

Питання для обговорення:

1. Принципи соціальної роботи
2. Основні напрями соціальної роботи
3. Моделі зв'язку теорії та практики соціальної роботи
4. Система методів соціальної роботи
5. Психологія соціальної роботи

Список рекомендованої літератури:

1. Психологія соціальної роботи: підручник за ред. Ю.М.Швалба .- К.: Основа, 2014 – 448 с.
2. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. – Київ : Талком, 2018. – 580 с.
3. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості: навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: «Каравела», 2013. - 371 с.
4. Соціальні технології: заради чого? яким чином? З яким результатом?: монографія/ Колектив авторів,наук.ред. В.І.Подшивалкіна. - Одеса:"Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, 2015.- 544 с.
5. Коваленко А. Б., Корнєв М. Н. Соціальна психологія : підручник. Київ : Геопринт, 2006. - 400 с.
6. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи / За ред. І.В. Козубовської, І.І. Миговича. – Ужгород, 2001.
7. Вступ до соціальної роботи [Текст] : навч. посіб. / за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. – К. : Академвидав, 2005. – 304 с.
8. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 1 : Основи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 178 с
9. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 2 : Теорії та методи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 224 с.
10. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 3 : Робота з конкретними групами клієнтів / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 166 с.
11. Міністерство освіти та науки України <http://mon.gov.ua>
12. Міністерство соціальної політики України URL: <https://www.msp.gov.ua/>

13. Одеський національний університет імені І.І.Мечникова
<http://onu.edu.ua>
14. Українська психологічна асоціація <https://www.upa.guru/>
15. Американська психологічна асоціація <https://www.apa.org/>
16. Національна психологічна асоціація <https://www.npa-ua.org/>
17. Всесвітня організація охорони здоров'я <https://www.who.int/home>
18. Prometheus - платформа онлайн-освіти в Україні
<http://prometheus.org.ua>
19. Науковий журнал «Психологія та соціальна робота» URL:
<http://lib.onu.edu.ua/psychologyua>
20. Науково-методичний журнал «Соціальна робота в Україні: теорія і практика» URL: <http://ligasocial.org.ua/index.php/2010-08-31-16-47-51/-q->

Семінарське заняття 2. Тема: «Застосування психологічних методів у в діяльності фахівця із соціальної роботи».

Питання для обговорення:

1. Психологічні технології: первинні та вторинні характеристики
2. Психологічні технології та проблеми раціональності соціальної роботи
3. Принципи розробки та впровадження психологічних технологій соціальної роботи
4. Типи психологічних технологій соціальної роботи
5. Ризики впровадження психологічних технологій соціальної роботи
6. Психологічні технології індивідуальної соціальної роботи
7. Психологічні технології групової соціальної роботи
8. Особливості психологічних технологій соціальної роботи зі спільнотами

Список рекомендованої літератури:

1. Психологія соціальної роботи: підручник за ред. Ю.М.Швалба .- К.: Основа, 2014 – 448 с.
2. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. – Київ : Талком, 2018. – 580 с.
3. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості: навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: «Каравела», 2013. - 371 с.
4. Соціальні технології: заради чого? яким чином? З яким

результатом?: монографія/ Колектив авторів, наук. ред. В.І.Подшивалкіна. - Одеса: "Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, 2015.- 544 с.

5. Коваленко А. Б., Корнєв М. Н. Соціальна психологія : підручник. Київ : Геопринт, 2006. - 400 с.

6. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи / За ред. І.В. Козубовської, І.І. Миговича. – Ужгород, 2001.

7. Вступ до соціальної роботи [Текст] : навч. посіб. / за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. – К. : Академвидав, 2005. – 304 с.

8. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 1 : Основи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 178 с

9. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 2 : Теорії та методи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 224 с.

10. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 3 : Робота з конкретними групами клієнтів / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 166 с.

11. Міністерство освіти та науки України <http://mon.gov.ua>

12. Міністерство соціальної політики України URL: <https://www.msp.gov.ua/>

13. Одеський національний університет імені І.І.Мечникова <http://onu.edu.ua>

14. Українська психологічна асоціація <https://www.upa.guru/>

15. Американська психологічна асоціація <https://www.apa.org/>

16. Національна психологічна асоціація <https://www.npa-ua.org/>

17. Всесвітня організація охорони здоров'я <https://www.who.int/home>

18. Prometheus - платформа онлайн-освіти в Україні <http://prometheus.org.ua>

19. Науковий журнал «Психологія та соціальна робота» URL: <http://lib.onu.edu.ua/psychologyua>

20. Науково-методичний журнал «Соціальна робота в Україні: теорія і практика» URL: <http://ligasocial.org.ua/index.php/2010-08-31-16-47-51/-q->

Семінарське 3. Тема: «Технології соціально-психологічної адаптації, реабілітації, корекції та терапії».

Питання для обговорення:

1. Психологічні технології соціальної роботи з інвалідами
2. Психологічні особливості соціальної роботи з людьми похилого віку
3. Психологічні технології соціальної роботи з нарко/алкозалежними
4. Соціальна робота з переселенцями: психолого-технологічний

підхід

5. Психологічні особливості соціальної роботи з сім'ями
6. Психологічні складові соціального захисту людини

Список рекомендованої літератури:

1. Психологія соціальної роботи: підручник за ред. Ю.М.Швалба .- К.: Основа, 2014 – 448 с.
2. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. – Київ : Талком, 2018. – 580 с.
3. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості: навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: «Каравела», 2013. - 371 с.
4. Соціальні технології: заради чого? яким чином? З яким результатом?: монографія/ Колектив авторів,наук.ред. В.І.Подшивалкіна. - Одеса:"Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, 2015.- 544 с.
5. Коваленко А. Б., Корнєв М. Н. Соціальна психологія : підручник. Київ : Геопринт, 2006. - 400 с.
6. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи / За ред. І.В. Козубовської, І.І. Миговича. – Ужгород, 2001.
7. Вступ до соціальної роботи [Текст] : навч. посіб. / за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. – К. : Академвидав, 2005. – 304 с.
8. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 1 : Основи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 178 с
9. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 2 : Теорії та методи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 224 с.
10. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 3 : Робота з конкретними групами клієнтів / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 166 с.
11. Міністерство освіти та науки України <http://mon.gov.ua>
12. Міністерство соціальної політики України URL: <https://www.msp.gov.ua/>
13. Одеський національний університет імені І.І.Мечникова <http://onu.edu.ua>
14. Українська психологічна асоціація <https://www.upa.guru/>
15. Американська психологічна асоціація <https://www.apa.org/>
16. Національна психологічна асоціація <https://www.npa-ua.org/>
17. Всесвітня організація охорони здоров'я <https://www.who.int/home>
18. Prometheus - платформа онлайн-освіти в Україні <http://prometheus.org.ua>
19. Науковий журнал «Психологія та соціальна робота» URL: <http://lib.onu.edu.ua/psychologyua>

20. Науково-методичний журнал «Соціальна робота в Україні: теорія і практика» URL: <http://ligasocial.org.ua/index.php/2010-08-31-16-47-51/-q->

Семінарське заняття 4. Тема: «Основні концепції психологічної допомоги».

Питання для обговорення:

1. Впровадження цінностей соціальної роботи в процесі надання психологічної допомоги.
2. Клієнтоорієнтований підхід К. Роджерса як базова засада психологічної допомоги в соціальній роботі.
3. Межі компетенції соціального працівника в наданні психологічної допомоги.
4. Основні теоретичні концепції психологічної допомоги (психодинамічна, біхевіоральна, когнітивна, екзистенційно-гуманістична).
5. Залежність цілей психологічної допомоги від її теоретичного підґрунтя.
6. Універсальні цілі психологічної допомоги.

Список рекомендованої літератури:

1. Психологія соціальної роботи: підручник за ред. Ю.М.Швалба .- К.: Основа, 2014 – 448 с.
2. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. – Київ : Талком, 2018. – 580 с.
3. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості: навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: «Каравела», 2013. - 371 с.
4. Соціальні технології: заради чого? яким чином? З яким результатом?: монографія/ Колектив авторів,наук.ред. В.І.Подшивалкіна. - Одеса:"Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, 2015.- 544 с.
5. Коваленко А. Б., Корнєв М. Н. Соціальна психологія : підручник. Київ : Геопринт, 2006. - 400 с.
6. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи / За ред. І.В. Козубовської, І.І. Миговича. – Ужгород, 2001.
7. Вступ до соціальної роботи [Текст] : навч. посіб. / за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. – К. : Академвидав, 2005. – 304 с.
8. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 1 : Основи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 178 с
9. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 2 : Теорії та методи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 224

с.

10. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 3 : Робота з конкретними групами клієнтів / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 166 с.
11. Міністерство освіти та науки України <http://mon.gov.ua>
12. Міністерство соціальної політики України URL: <https://www.msp.gov.ua/>
13. Одеський національний університет імені І.І.Мечникова <http://onu.edu.ua>
14. Українська психологічна асоціація <https://www.upa.guru/>
15. Американська психологічна асоціація <https://www.apa.org/>
16. Національна психологічна асоціація <https://www.npa-ua.org/>
17. Всесвітня організація охорони здоров'я <https://www.who.int/home>
18. Prometheus - платформа онлайн-освіти в Україні <http://prometheus.org.ua>
19. Науковий журнал «Психологія та соціальна робота» URL: <http://lib.onu.edu.ua/psychologyua>
20. Науково-методичний журнал «Соціальна робота в Україні: теорія і практика» URL: <http://ligasocial.org.ua/index.php/2010-08-31-16-47-51/-q->

Семінарське заняття 5. Тема: «Соціально-психологічні методи і технології соціального захисту (підтримки) населення в сучасних умовах»

Питання для обговорення:

1. Заклади соціальної реабілітації та особливості використання психологічних технологій
2. Технології діяльності консультаційних пунктів з соціальної роботи
3. Менеджмент соціальної роботи: психологічні складові
4. Психологічна та соціальна реабілітація: сутність технологічного підходу
5. Технології реабілітації засуджених осіб, правопорушників, осіб, звільнених з місць позбавлення волі
6. Психологічні аспекти соціальної роботи з біженцями
7. Особливості психологічних технологій соціальної роботи з дітьми
8. Соціальна робота з жінками: психолого-технологічний підхід

Список рекомендованої літератури:

1. Психологія соціальної роботи: підручник за ред. Ю.М.Швалба .- К.:

Основа, 2014 – 448 с.

2. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. – Київ : Талком, 2018. – 580 с.

3. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості: навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: «Каравела», 2013. - 371 с.

4. Соціальні технології: заради чого? яким чином? З яким результатом?: монографія/ Колектив авторів,наук.ред. В.І.Подшивалкіна. - Одеса:"Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, 2015.- 544 с.

5. Коваленко А. Б., Корнєв М. Н. Соціальна психологія : підручник. Київ : Геопринт, 2006. - 400 с.

6. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи / За ред. І.В. Козубовської, І.І. Миговича. – Ужгород, 2001.

7. Вступ до соціальної роботи [Текст] : навч. посіб. / за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. – К. : Академвидав, 2005. – 304 с.

8. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 1 : Основи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 178 с

9. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 2 : Теорії та методи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 224 с.

10. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 3 : Робота з конкретними групами клієнтів / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 166 с.

11. Міністерство освіти та науки України <http://mon.gov.ua>

12. Міністерство соціальної політики України URL: <https://www.msp.gov.ua/>

13. Одеський національний університет імені І.І.Мечникова <http://onu.edu.ua>

14. Українська психологічна асоціація <https://www.upa.guru/>

15. Американська психологічна асоціація <https://www.apa.org/>

16. Національна психологічна асоціація <https://www.npa-ua.org/>

17. Всесвітня організація охорони здоров'я <https://www.who.int/home>

18. Prometheus - платформа онлайн-освіти в Україні <http://prometheus.org.ua>

19. Науковий журнал «Психологія та соціальна робота» URL: <http://lib.onu.edu.ua/psychologyua>

20. Науково-методичний журнал «Соціальна робота в Україні: теорія і практика» URL: <http://ligasocial.org.ua/index.php/2010-08-31-16-47-51/-q->

Методичні рекомендації до вивчення курсу «СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ»

Методичні рекомендації здобувачам під час роботи на лекційних заняттях

Основу теоретичного навчання здобувачів становлять лекційні заняття. Вони дають систематизовані знання про найскладніші та актуальні проблеми психології та основ професійної діяльності психолога.

На лекційних заняттях особлива увага приділяється не тільки засвоєнню здобувачами досліджуваних питань, але і стимулюванню їх активної пізнавальної діяльності, творчого мислення, розвитку наукового світогляду, професійно-значущих властивостей і якостей. Лекції з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми теоретичної психології» проводяться, як правило, як проблемні в формі діалогу (лекції-дискусії, з використанням інтерактивних технологій).

Задля полегшення сприйняття, розуміння та запам'ятовування матеріалу, що викладається, надаються додаткові пояснення із наведенням прикладів, висвітлюються наявні міждисциплінарні зв'язки з іншими галузями психологічної науки: історією психології, загальною психологією, тощо.

В процесі роботи на лекційних заняттях необхідно синхронно фіксувати у власних конспектах схеми, таблиці та рисунки, які коментує та пояснює викладач. Лекційне заняття є змістовною, проблемною, діалоговою, цікавою та ефективною формою проведення навчального заняття, відрізняється новизною розгляду навчальних питань.

Основна мета лекцій – зацікавити студентів, пояснити вузлові і проблемні питання, основні поняття, закономірності, тенденції. Лекції дають основні спрямування у вивченні дисципліни з врахуванням останніх досягнень науки. Вони є установкою для подальшої самостійної роботи студентів з літературою, довідниками.

Слухання і конспектування лекцій – це активне і творче усвідомлення

навчального матеріалу, яке мобілізує увагу, виробляє навички письмового викладу матеріалу, сприяє його закріпленню. Найважливіші висновки, положення і визначення можна записувати дослівно, але в цілому зміст лекції необхідно викладати своїми словами. Самостійне формулювання сприяє глибшому засвоєнню матеріалу. Записи слід вести в окремому зошиті, кожену лекцію починати з нової сторінки, зазначати номер лекції, тему, план, літературу, залишати поля для уточнення, додаткової інформації. Таблиці, схеми, графіки, формули, які використовує викладач, необхідно перенести в зошит.

Перелік основних правил конспектування лекцій:

1. Уважне слухання і конспектування лекцій передбачає інтенсивну розумову діяльність студента. В процесі слухання ви повинні розібратися в тому, що викладає лектор; обміркувати сказане ним; пов'язати нове з тим, що вам вже відомо по даній темі з попередніх лекцій, прочитаних книг і журналів. Те, що дійсно уважно прослухано, продумано і записано на лекціях, стає вашим надбанням, входить в ваш освітній фонд.

2. Слухаючи лекції, треба прагнути зрозуміти мету викладу, вловити хід думок лектора, логічну послідовність викладу, зрозуміти, що хоче довести лектор. Треба відволіктися при цьому від сторонніх думок і думати тільки про те, що викладає викладач. Короткі записи лекцій, конспектування їх допомагає засвоїти матеріал. Увага людини дуже нестійка. Потрібні вольові зусилля, щоб вона була зосередженою. Систематично контролюйте себе в цьому відношенні, коли слухаєте лекції.

3. Встановлено, що конспектування лекцій має велике освітнє і виховне значення для слухачів; воно розвиває розум, збагачує науковими даними, сприяє закріпленню знань в пам'яті, озброює необхідними вміннями та навичками.

4. Запис лекцій рекомендується вести по можливості власними формулюваннями. Конспект краще підрозділяти на пункти, параграфи. Принципові місця, визначення, формули слід супроводжувати зауваженнями:

«важливо», «особливо важливо», «добре запам'ятати» і т.п.

5. Працюючи над конспектом лекцій, завжди слід використовувати не тільки підручник, але і ту літературу, яку додатково рекомендував лектор. Тільки така серйозна, кропітка робота з лекційним матеріалом дозволить кожному студенту оволодіти науковими знаннями і розвинути в собі задатки, здібності, обдарування.

6. Розробіть свою власну систему складання конспектів і постійно вдосконалюйте її! При складанні витягів доцільно послідовно дотримуватися освоєної системи. На цій базі можна скласти свій архів або картотеку важливих спеціальних публікацій з предметів.

Методичні рекомендації здобувачам під час роботи на семінарських заняттях

За найбільш актуальними питаннями навчальної дисципліни «Актуальні проблеми теоретичної психології» проводяться семінарські заняття. Їх головним завданням є поглиблення та закріплення теоретичних знань у здобувачів, формування і розвиток у них умінь і навичок застосування знань для успішного вирішення прикладних психологічних завдань.

Готуючись до практичного заняття чи семінару, необхідно прочитати лекцію, відредагувати текст, виписати визначення, формули, вивчити матеріал. Активна робота на лекціях, хороший конспект полегшать розуміння та засвоєння матеріалу. Однією з форм самостійної роботи є підготовка до семінарів і практичних занять, завдання яких полягає в тому, щоб закріпити і поглибити знання, навчити творчо працювати з літературою, виробити вміння аналізувати процеси і події, розвивати здатність до самостійних суджень, висловлювати і відстоювати свої погляди, навчити готувати реферати, повідомлення з окремих питань, виступати з ними на заняттях. Студенти в процесі роботи повинні перевіряти свої знання, з'ясувати, чи вірно вони розуміють матеріал, який вивчають. Значні можливості для самостійного

усвідомлення теми, аналізу проблемних ситуацій, формування особистого ставлення до обговорюваного питання дають семінари-диспути. Практичні заняття сприяють рішенню пізнавальних завдань, розглядають результати виконання практичних вправ, пов'язаних зі змістом дисципліни.

Готуватись до практичних занять бажано у наступному порядку:

1. Ознайомитися з темою, планом заняття, рекомендованою літературою, прочитати конспект лекції і усвідомити матеріал даної теми.

2. Вивчити навчальний матеріал, підібрати додаткову літературу.

3. Скласти план виступу або тези з кожного питання заняття, що дуже важливо для систематизації і засвоєння знань, чіткого та послідовного виступу. Рекомендується вести словник специфічних термінів.

4. Систематично здійснювати самоконтроль повноти засвоєння матеріалу, даючи відповідь на запитання, які вміщені в підручниках в кінці кожного розділу, в методичних посібниках та рекомендаціях, а також виконуючи практичні вправи та навички, рекомендовані до засвоєння при вивченні певних тем. Самоконтроль здійснюється і в бесідах з певних питань з іншими студентами. Якщо виявляються прогалини в знаннях, уміннях, слід ще раз звернутися до навчальної літератури, незрозумілі питання з'ясувати з викладачем.

Виступ на занятті повинен бути розгорнутий, переконливий, доказовий і аргументований, повинен розкривати суть питання, його значимість, супроводжуватись висновками, порівняннями, узагальненнями. Студенти повинні бути готові доповнити виступи товаришів, прорецензувати їх, висловити свою точку зору і обґрунтувати її. По ходу заняття необхідно робити короткі записи щодо уточнення, доповненню запитань. Семінар чи практичне заняття передбачають участь кожного студента в його підготовці і проведенні з оцінкою по всіх темах, що вивчаються.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗДОБУВАЧАМ ПІД ЧАС САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Загальний опис самостійної роботи

При вивченні дисципліни студент повинен ознайомитися з навчальною програмою дисципліни, її структурою, формами і методами навчання, видами та методами контролю знань.

Самостійна робота – головний спосіб вивчення дисципліни, органічна частина навчального процесу. Вона допомагає глибоко засвоїти матеріал, закріпити знання, поглибити вміння та навички в пізнавальній діяльності, творчо мислити; виховує організованість і дисциплінованість, активність та ініціативу, настирливість у досягненні мети; сприяє виробленню власних прийомів і методів пізнання, вчить раціонально організовувати та контролювати робочий час. Результативність самостійної роботи визначається плануванням і організацією, високою культурою розумової праці, навчально-методичним керівництвом з боку викладача. При вивченні дисципліни необхідно ознайомитися з основними розділами, темами, питаннями та рекомендованою літературою. Програма дисципліни є джерелом самоконтролю, особливо при підготовці до заліку.

Перелік завдань для самостійної роботи:

1. Сутність і значення психології в соціальній практиці.(презентація)
2. Психологічні методи в діяльності фахівця із соціальної роботи (глосарій)
3. Технології соціально-психологічної адаптації, реабілітації, корекції та терапії. (презентація)
4. Основні концепції психологічної допомоги (презентація)
5. Соціально-психологічні методи і технології соціального захисту (підтримки) населення в сучасних умовах (реферат)

Методичні вказівки до виконання рефератів.

Реферат — короткий виклад (огляд) змісту однієї або декількох наукових робіт або книг з певної тематики. У рефераті повинно бути якнайповніше розкрито зміст теми, основні теоретичні та фактичні відомості. Розширений, або зведений (за декількома джерелами, оглядовий) реферат містить відомості про певну кількість робіт з однієї теми, викладені у вигляді добре структурованого тексту.

Реферат — перший ступінь на шляху освоєння навиків проведення науково-дослідної роботи, оскільки він є однією з початкових форм подання наукових результатів письмово. Це робота теоретичного характеру із джерелами інформації по аналізу, порівнянню і узагальненню даних, одержаних іншими дослідниками обраної теми. Важливо, що в процесі написання реферату формується власний погляд на проблему.

Оформлення та структура реферату.

Оптимальним вважається обсяг реферату у 10-15 сторінок друкарського тексту. Формат паперу — А 4. Поля: ліворуч - 3 см., справа - 1,5 см., зверху — 2,0 см., знизу — 2,0 см.. Кегль - *Times New Roman*. Розмір шрифту - 14. Абзац 1,25 см., міжрядковий інтервал — 1,5.

Реферат повинен мати титульний аркуш (Додаток 1), зміст, вступ, основну частину, висновок та список використаної літератури, який розміщується на останній сторінці рукопису реферату.

На останній сторінці рукопису реферату ставиться підпис його автора і дата закінчення роботи.

Критерії оцінки реферату

Реферати в рамках навчального процесу у вузі оцінюються за наступними головними критеріями:

- уміння підібрати наукову літературу по темі;
- інформаційна насиченість, новизна, оригінальність викладу питань;

- простота і дохідливість викладу;
- структурна організованість, логічність, граматична правильність і стилістична виразність;
- переконливість, аргументованість, практична значущість і теоретична обґрунтованість пропозицій і висновків, зроблених в рефераті.

Методичні вказівки до виконання есе.

Есе - це прозаїчний твір невеликого обсягу та вільної композиції, в якому автор визначає індивідуальні враження та міркування з певної проблематиці або питання.

При написанні есе студент повинен продемонструвати змістовно-теоретичний рівень наукового психологічного знання за темою, що обрав.

Есе повинно відображати особисту думку автора з обраної проблематиці, тобто включати оцінювальні судження - думки, засновані на переконаннях чи поглядах на наукові психологічні дослідження.

Текст есе повинен бути збалансованим: - якщо виражена одна точка зору, бажано, щоб у тексті була проаналізована й протилежна їй.

Оформлення та структура есе.

Оптимальний обсяг есе – 6 -8 сторінок друкарського тексту. Формат паперу — А 4. Поля: ліворуч - 3 см., справа - 1,5 см., зверху –2,0 см., знизу — 2,0 см.. Кегль - Times New Roman. Розмір шрифту - 14. Абзац 1,25 см., міжрядковий інтервал — 1,5.

Зміст есе слід продумувати, логічно будувати та структурувати. Воно повинно мати титульний аркуш (Додаток 2), зміст, вступ, основну частину, висновок, список використаної літератури.

На останній сторінці рукопису есе ставиться підпис його автора і дата закінчення роботи.

Структура есе.

1. Вступ - це стартова ідея (проблема), що пов'язана з певною темою. Вступ визначає тему есе і містить визначення основних понять.

2. Основна частина – це аргументоване викладення основних тез, що базується на аналітичній роботі, в тому числі на основі аналізу фактів.

3. Висновки - це остаточні судження, які логічно випливають з аргументів, висунутих автором, до яких він прийшов у результаті міркувань. Висновки узагальнюють основні ідеї.

Критерії оцінки есе.

- зміст роботи повністю відповідає темі;
- глибоко та аргументовано розкривається тема, що свідчить про знання проблеми;
- чітко сформульована проблема есе, логічно та послідовно викладенні думки;
- написано літературною мовою та стилістично відповідає змісту;
- досягнуто смислової єдності тексту;
- висновки містять судження, що логічно випливають із змісту основної частини.

Методичні вказівки до виконання презентації.

Електронна презентація – це електронний документ, що є набором слайдів, призначених для демонстрації виконаної роботи.

Метою презентації є візуальне уявлення праці автора з розкриття обраної теми.

Схема презентації:

1. Титульний слайд (відповідає титульному аркушу роботи).
2. Цілі та завдання роботи.
3. Основна частина;
4. Висновки;
5. Подяка аудиторії за увагу.

Вимоги до оформлення слайдів

Титульний слайд

Презентація починається зі слайду-титулу, що містить назву учбового закладу, факультету, кафедри; назву дисципліни, з якої складена дана робота; тему роботи; прізвище та ім'я студента, курс та форму навчання; науковий ступень, посаду, прізвище та ім'я викладача. Як фон першого слайду можна використовувати малюнок або фотографію, що має безпосереднє ставлення до теми презентації, проте текст поверх такого зображення повинен читатися легко. Подібне правило дотримується і для фону інших слайдів. (Додаток 3).

Загальні вимоги

Середня кількість слайдів – 12 - 15.

Дизайн має бути простим та лаконічним.

Оформлення слайду не повинно відволікати увагу слухачів від його змістовної частини.

Завершувати презентацію слід коротким резюме, що містить її основні положення, важливі дані, які було подано у змісті.

Оформлення слайдів.

Всі слайди повинні бути виконані в єдиному стилі (колір, шрифт, розмір, зображення).

Рекомендований розмір одного інформаційного блоку – не більше 1/2 розміру слайду.

Ключові слова в інформаційному блоці потрібно виділити.

Логіка пред'явлення інформації на слайдах у презентації має відповідати логіці її викладу.

Для оформлення презентації слід використовувати стандартні, широко поширені шрифти, такі як Arial, Times New Roman, Calibri та ін.

Розмір шрифту для інформаційного тексту – 18 - 22.

Колірна гама та фон.

Для фону бажано використовувати кольори пастельних тонів.

Колірна гама тексту повинна складатися не більше ніж із двох-трьох кольорів.

Необхідно враховувати поєднання кольору фону і тексту.

Стиль викладання тексту.

На одному слайді слід використовувати мінімум тексту: - чим більше тексту на одному слайді аудиторії, тим з меншою ймовірністю аудиторія його прочитає. Рекомендується поміщати на слайд лише одну тезу.

Критерії оцінки презентації.

- кількість слайдів відповідає змісту;
- наявність титульного слайду та слайду з висновками;
- ілюстрації гарної якості, з чітким зображенням, текст легко читається;
- використовуються засоби наочності інформації (таблиці, схеми, графіки, малюнки тощо);
- оформлення слайдів відповідає темі, не перешкоджає сприйняттю змісту, для всіх слайдів презентації використовується один і той же шаблон оформлення;
- презентація містить повну, зрозумілу інформацію за темою роботи;
- орфографічна та пунктуаційна грамотність.

Методичні рекомендації щодо проведення підсумкового контролю з дисципліни «Сучасні психологічні технології соціальної роботи»

При вивченні навчальної дисципліни здійснюється поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться з метою визначення рівня підготовленості здобувача з певних тем, розділів робочої навчальної програми, якості виконання конкретних завдань та здійснюється впродовж семестру під час проведення аудиторних занять (лекції, практичні заняття) та при виконанні самостійної роботи.

Об'єктом поточного оцінювання є:

- програмний матеріал, який викладається на лекціях;
- питання і проблеми, що розглядаються та обговорюються на практичних заняттях;
- програмний матеріал для самостійного вивчення, який передбачений робочою програмою та включає: реферати, презентації, практичні завдання.

Форма підсумкового контролю – залік. Залік виставляється за результатами роботи здобувача впродовж усього семестру. Підсумкова оцінка визначається як проста сума балів за результатами поточного контролю за 100-бальною шкалою.

Здобувач одержує підсумкову оцінку за залікову навчальну дисципліну, якщо за результатами поточного контролю він набрав 60 і більше балів.

Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав менше 60 балів, він повинен виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів одержати відповідну кількість залікових балів із дисципліни.

Якщо за результатами поточного контролю здобувач набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він також може

виконати залікове завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни.

**Питання до підсумкового контролю з курсу
«СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ»**

1. Теоретичні основи соціальної роботи
2. Сучасний стан соціальної роботи у світі та в Україні.
3. Дослідницькі та практичні стратегії у соціогуманітарній діяльності
4. Принципи соціальної роботи
5. Основні напрями соціальної роботи
6. Моделі зв'язку теорії та практики соціальної роботи
7. Система методів соціальної роботи
8. Психологія соціальної роботи
9. Психологічні технології: первинні та вторинні характеристики
10. Психологічні технології та проблеми раціональності соціальної роботи
11. Принципи розробки та впровадження психологічних технологій соціальної роботи
12. Типи психологічних технологій соціальної роботи
13. Ризики впровадження психологічних технологій соціальної роботи
14. Психологічні технології індивідуальної соціальної роботи
15. Психологічні технології групової соціальної роботи
16. Особливості психологічних технологій соціальної роботи зі спільнотами
17. Етика використання психологічних технологій соціальної роботи
18. Соціальна педагогіка та соціальна роботи: технологічні відмінності
19. Методики та технології соціальної роботи: співвідношення понять
20. Поняття "соціалізація", "соціальна реабілітація" та "соціальна адаптація": технологічний дискурс

21. Особливості психологічних технологій соціальної роботи з різними групами населення
22. Заклади соціальної реабілітації та особливості використання психологічних технологій
23. Технології діяльності консультаційних пунктів з соціальної роботи
24. Менеджмент соціальної роботи: психологічні складові
25. Поняття соціального патронату, соціальної допомоги, соціальних послуг.
26. Психологічна та соціальна реабілітація: сутність технологічного підходу
27. Технології реабілітації засуджених осіб, правопорушників, осіб, звільнених з місць позбавлення волі
28. Психологічні аспекти соціальної роботи з біженцями
29. Особливості психологічних технологій соціальної роботи з дітьми
30. Соціальна робота з жінками: психолого-технологічний підхід
31. Психологічні технології соціальної роботи з інвалідами
32. Психологічні особливості соціальної роботи з людьми похилого віку
33. Психологічні технології соціальної роботи з нарко/алкозалежними
34. Соціальна робота з переселенцями: психолого-технологічний підхід
35. Психологічні особливості соціальної роботи з сім'ями
36. Психологічні складові соціального захисту людини
37. Особливості діяльності психологів у центрах соціальної роботи
38. Школи соціальної роботи (материнська школа, школа волонтерів, школи соціальної реабілітації): психолого-технологічні особливості їхньої діяльності
39. Психологічні технології профілактики професійного вигорання соціальних робітників
40. Психологічні технології супервізорства діяльності соціальних робітників

Список літератури до курсу СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ».

Основна

1. Психологія соціальної роботи: підручник за ред. Ю.М.Швалба .- К.: Основа, 2014 – 448 с.
2. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. – Київ : Талком, 2018. – 580 с.
3. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості: навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: «Каравела», 2013. - 371 с.
4. Соціальні технології: заради чого? яким чином? З яким результатом?: монографія/ Колектив авторів,наук.ред. В.І.Подшивалкіна. - Одеса:"Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, 2015.- 544 с.

Додаткова

1. Коваленко А. Б., Корнев М. Н. Соціальна психологія : підручник. Київ : Геопринт, 2006. - 400 с.
2. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи / За ред. І.В. Козубовської, І.І. Миговича. – Ужгород, 2001.
3. Вступ до соціальної роботи [Текст] : навч. посіб. / за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. – К. : Академвидав, 2005. – 304 с.
4. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 1 : Основи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 178 с
5. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 2 : Теорії та методи соціальної роботи / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 224 с.
6. Соціальна робота [Текст] : в 3 ч. : ч. 3 : Робота з конкретними групами клієнтів / за ред. Т. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилян. акад., 2004. – 166 с.

Навчальне видання

Сучасні психологічні технології соціальної роботи

Електронні методичні рекомендації
до курсу для студентів другого
(магістерського) рівня вищої освіти

Електронне практичне видання

Укладач

Кононенко Оксана Іванівна

В авторській редакції

Шрифт Times New Roman.

Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним
Забезпеченням для читання файлів формату PDF.
Обсяг 550 Кбайт

Кафедра соціальної психології
Факультет психології та соціальної роботи
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Адреса: вул. Дворянська 2, м. Одеса, Україна, 65082